

УДК 338.46

СУЧАСНИЙ СВІТ ТА ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН

Бредіхін В.М., Мосолова Л.О., Царицина К.І.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Досліджено теоретичні питання проблем прогресивності соціально-економічного розвитку, який забезпечує реальне зростання якості життя людей як основного індикатора розвитку країн та їх конкурентоспроможності на світових ринках. Розглянуто структуру індексу інклюзивного розвитку її недоліки та перспективи. Доведено що в Україні за останні п'ять років інклюзивність економічного розвитку, або ступінь поширеності позитивних ефектів впливу економіки на всі шари населення знизилась. Разом з тим є позиційні зрушення в напрямку майбутнього поліпшення соціально-економічного розвитку країни. Узагальнюючи результати дослідження, спираючись на основні складові інклюзивного зростання, складність і багатогранність цього поняття, запропоновано основні характеристики показників індексу інклюзивності для України.

Ключові слова: індекс інклюзивності, глобалізація світу, ВВП, продуктивність праці.

В умовах постіндустріального, глобалізованого світу проблема прогресивності соціально-економічного розвитку, який забезпечує реальне зростання якості життя людей як основного індикатора розвитку країни та її конкурентоспроможності на світових ринках, набуває першочергової актуальності і стає одним із пріоритетних напрямків розвитку України. Досвід останніх часів свідчить про те, що стрімкість науково-технічного прогресу, модернізація економіки й економічне зростання можуть супроводжуватися підвищенням нерівності доходів і посилюються соціальними нерівностями. Ці тенденції актуалізують проблеми соціально-розрахування в процесі розвитку.

Постановка проблеми. Тому в рамках Всесвітнього економічного форуму в Давосі була представлена альтернативна система оцінки економічного розвитку країн світу. Її називають більш сучасним аналогом валового внутрішнього продукту (ВВП) – головного економічного показника, за яким визначається становище країни в світі [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні вчені, які займаються даним питанням є Клаус Шваб, Мариз Цвик, Сьюзен Хокфилд та інші.

Мета статті. У зв'язку з тим, що глобалізаційні світові процеси призводять до розмежування бідних та заможних слід визначити місце України в цьому процесі відносно інших держав та намітити шляхи покращення ситуації в країні.

Виклад основного матеріалу. Всесвітній економічний форум (ВЕФ) – це неофіційний захід організацією та проведенням якого займається неурядова структура, формально це лише зустріч експертів і лідерів формування інноваційної моделі соціально-економічного розвитку суспільства. Результатом їх роботи була презентація індексу інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index, скорочено – IDI). На думку аналітиків ВЕФ, мультипарамет-

ровий показник, за допомогою якого виміряли 103 держави, повинен замінити внутрішній валовий продукт, бо він, як кажуть економісти, не відображає реальний стан справ у світовій економіці і конкретних країнах.

Акцент на концепцію інклюзивного зростання при пошуку інноваційного вектора соціально-економічного розвитку можна вважати виправданим з позиції ключових викликів, які стоять перед сучасним суспільством. У IDI всього 12 параметрів або три групи, розділені по 4 показника в кожній.

У першій групі характеристик, названої «Зростання і розвиток», зазначено:

1. ВВП на душу населення (в доларах США на 2010 рік).
2. Продуктивність праці – ВВП на одного зайнятого (в доларах США).
3. Очікувана середня тривалість життя.
4. Зайнятість населення працездатного віку (вказується у відсотках).

У другій групі характеристик «Інклюзивна» відзначені:

1. Коефіцієнт розшарування (розподілу) доходів в суспільстві (0 – повна рівність, 100 – повне нерівність).
2. Рівень бідності.
3. Коефіцієнт розшарування суспільства за розподілом багатства (0 – повна рівність, 100 – повне нерівність).
4. Медіанні щоденні витрати домогосподарств (показник, заснований на купівельній спроможності, він ділить населення країни на дві половини: тих, хто витрачає вище і нижче цієї планки).

У третій, під загальною назвою «Наступність поколінь і стійкість розвитку», представлені:

1. Скориговані чисті заощадження (розраховуються за схемою: запаси природних багатств плюс витрати на освіту і мінус споживання ресурсів, виснаження запасів енергії, збиток від викидів, вказуються в процентах від валового національного продукту).

2. Парниковий ефект ВВП (показник викиду CO₂ за кожен долар валового внутрішнього продукту, який виробляє економіка країни).

3. Розмір державного боргу (у відсотках від ВВП).

4. Демографічне навантаження (співвідношення громадян-спадкоємців віком від 0 до 15 і старше 64 років на загальну кількість працездатного населення) [2].

З усіх 12 показників складаються спочатку групові індекси, а вже після їх складання виходить підсумковий показник як середнє арифметичне.

Цікаво, що неофіційно індекс інклюзивного розвитку представили скромно ще в 2017 році, але дані рік назад не були опубліковані настільки детально, не було чіткого пояснення методології розрахунків. Цього разу презентаційний звіт більш-менш можна назвати інформативним. Хоча питань до авторів накопичилося чимало.

По-перше, запропонована система підрахунків радикально змінює розстановку сил на економічній карті світу. Наприклад, США, згідно зі своїм IDI, в списку 30 розвинених країн планети займають лише 23-є місце, поступаючись, здавалося б, не настільки успішним Чехії, Словенії та Естонії. Аналітики пояснюють це невисокою, у порівнянні з іншими благополучними країнами, тривалістю життя громадян, величезним розміром держборгу, відсутністю справедливого розподілу доходів і багатств в американському суспільстві.

По-друге, автори і самі підкреслюють, що користувалися в розрахунках дуже великим масивом відкритих даних: результатами звітів Світового банку, ООН, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Організації економічного співробітництва і розвитку, профільних і статистичних агентств різних держав і викладками неурядових організацій різного рівня.

Незрозумілим залишилося те, що таким самим впливом на індекс інклюзивного розвитку можуть похвалитися як неймовірно високий рівень ВВП (позитивний вплив), так і досить велика кількість утриманців в особі переживають комфортну старість мільйонів пенсіонерів (негативний вплив).

Наприклад, Непал, уряд якого максимального зберігає природу і мінімізує викиди, займає в новому рейтингу 22-є місце серед країн, що розвиваються, а другий в світі за розміром економіки Китай нижче непальських сусідів в цьому рейтингу відразу на чотири позиції. Повторимося, КНР поступається Непалу, у якого ВВП на душу населення становить всього 682 долара. Економіку Піднебесної, на думку авторів рейтингу, підводить неймовірну кількість викидів промисловості, нерівномірний розподіл доходів між міськими і сільськими жителями.

Результати розподілу країн за індексом інклюзивного розвитку (IDI) представлено в табл. 1.

Таблиця 1
Індекс інклюзивного розвитку (IDI) країн, що розвиваються, за 2017 рік [4]

Загальний ранг	Країна	Загальна кількість балів IDI	Загальний 5-річний тренд IDI
1	Литва	4,73	+2,01
2	Азербайджан	4,73	-0,46
3	Угорщина	4,57	+3,14
4	Польща	4,57	+1,12
5	Румунія	4,53	+5,17
...	...	...	...
13	Росія	4,42	+1,24
...	...	...	...
17	Казахстан	4,37	+4,36
...	...	...	...
47	Україна	3,76	-3,16
...	...	...	...
50	Вірменія	3,66	-1,86
...	...	...	...
53	Таджикистан	3,52	-3,68
...	...	...	...
57	Киргизія	3,49	-4,48

Та останнє місце в списку претензій займає скептичне відношення величезного числа економістів. Індекс інклюзивного розвитку занадто ідеалізовано з точки зору соціальних аспектів. Скептики стверджують, що показник розподілу доходів і багатств в суспільстві не так важливий для глобального позиціонування країни, як ті ж показники продуктивності праці і ВВП.

Але лідери країн з розвиненим соціалізмом спростовують даний аргумент скептиків. У світовій десятці лідерів IDI суцільно знайомі обличчя: благополучні в багатьох сенсах Норвегія, Швеція, Данія, Швейцарія, Ірландія та Австралія. Ці країни не мають серйозних проблем з екологією, і природні багатства не вичерпані, і соціальна рівність дотримується. Бентежить лише значне число утриманців, тягар турботи про яких припадає на працюючих. Якись із цих держав рятуються нафтовими надприбутками, другі працюють в статусі банківських офшорів, треті – просто привабливі економічні зони для чужих інвестицій.

Також, новий індекс дозволяє поглянути і на те, що ховається за показною благополучністю країн «Великої сімки». Японія з рівнем державного боргу в 239% в новому рейтингу знаходиться навіть не в світовій двадцятці, а всього лише на 24-му місці. Знаменитий Сінгапур, успіхи якого названі економічним дивом, згідно з індексом інклюзивного розвитку знаходиться на 13-му місці, а все через те що він має дуже токсичну економіку: рівень викидів (співвідношення CO₂ до одного долара ВВП) у цій економіці порівняємо, наприклад, з Болівією.

Ще один корисний плюс рейтингу – наявність статистики за останні 5-6 років. За допомогою аналітичних викладок уважний економіст

зможє простежити, як, наприклад, структурно змінюється економіка тієї чи іншої держави, як вона реагує на зміни державної політики, що змінюється в поведінці громадян, споживачів і так далі. Більш обґрунтованої зведеної бази даних, мабуть, ще не публікувалося.

А що ж відносно нашої держави? В 2017 р. дослідження показали, що:

Населення України: 42,760,500

Щільність населення: 70.83

ВНД: 2,310

Регіон: CIS, що розвивається

Згідно зі звітом, цього року в Україні погіршилася ситуація відносно 2016 р. по ряду показників. Зокрема, експерти форуму констатують, що на 1,4% скоротився рівень ВВП на душу населення – до 2906 дол. Також відзначається зниження продуктивності праці на 3,2%. Скоректований чистий дохід і чисті заощадження українців, по оцінках дослідників, скоротилися на 0,6% і 0,7% відповідно. При цьому вчені відзначають значний ріст викидів вуглецю й збільшення державного боргу.

Отож, в Україні за останні п'ять років інклюзивність економічного розвитку, або ступінь поширеності позитивних ефектів впливу економіки на всі шари населення, знизилася на 6,8%. Наша країна зайняла 49-е місце серед 74 країн, що розвиваються, але що більш важливо – індекс IDI знизився на два пункти в порівнянні з 2017 роком.

Існуюча модель капіталістичного розподілу, на думку багатьох політиків і економістів, вже не працює. Напередодні презентації рейтингу IDI інша міжнародна організація підготувала добре підґрунтя для роздумів. Союз 19 благо-

Таблиця 2
Індекс інклюзивного розвитку (IDI) України за 2016–2017 рр. [5]

Найменування показника	2017 р.	2016 р.
IDI Rank	79	78
IDI Value	5,62	5,31
IDI ACCESS SUB-INDEX	5.59	6.60
Fixed-telephone subscriptions per 100 inhabitants	13.57	19.76
Mobile-cellular telephone subscriptions per 100 inhabitants	101.53	132.64
International internet bandwidth per Internet user (Bit/s)	74464	79884.65
Percentage of households with computer	46.61	65.10
Percentage of households with Internet access	51.46	54.79
IDI USE SUB-INDEX	4.26	3.17
Percentage of individuals using the Internet	45.91	52.48
Fixed (wired)-broadband subscriptions per 100 inhabitants	12.39	11.99
Active mobile-broadband subscriptions per 100 inhabitants	52.23	22.57
IDI SKILLS SUB-INDEX	5.85	8.56
Mean years of schooling	8.52	11.30
Secondary gross enrolment ratio	84.00	99.24
Tertiary gross enrolment ratio	38.69	82.31

дійних організацій під назвою Oxfam опублікував щорічний звіт за підсумками 2017 року.

З документа випливає, що поки в одних куточках планети розігруються гуманітарні катастрофи, в інших – великі бізнесмени примножують мільярдні статки. Найбагатший 1% населення Землі володіє на 1 січня 2018 року

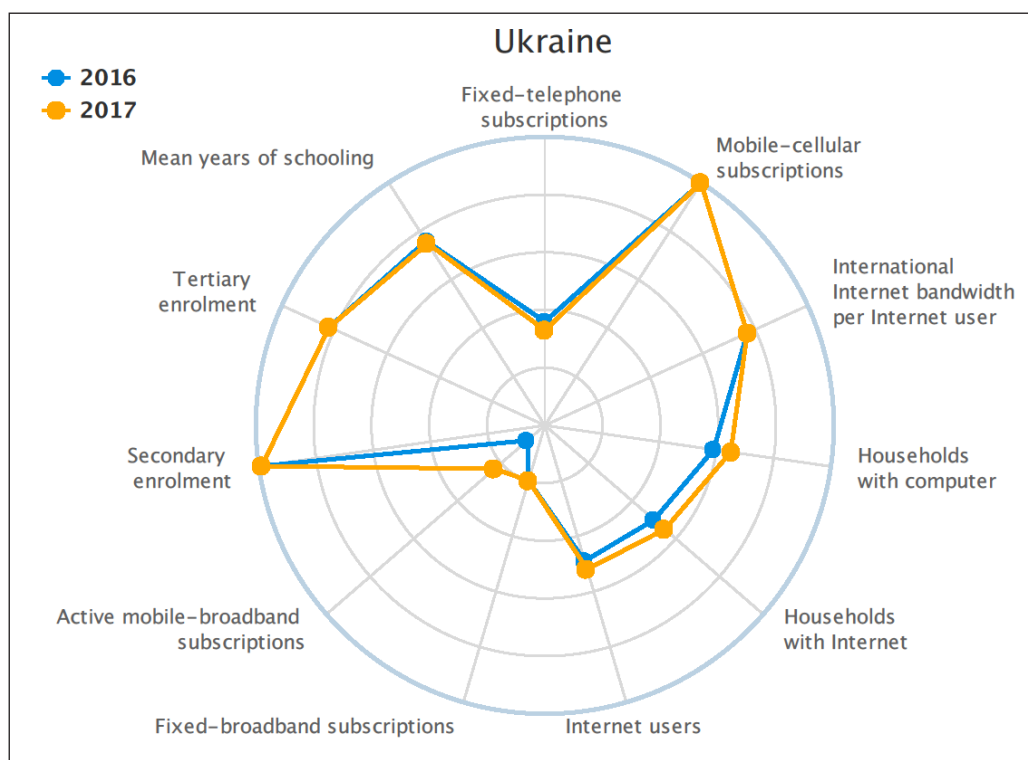

Рис. 1. Складові впливу на зміну IDI [5]

50% всього світового багатства, а бідна половина населення в цей же час задовольняється менш 1% світового багатства, або навіть 0,5%, якщо відняти їх чисті борги. За 2017 рік кількість мільярдерів зросла відразу на 233 людини, і тепер в цьому списку присутні 2043 прізвища. Це рекордний приріст в історії людства.

Стан мільярдерів, які фігурували в рейтингу Forbes, збільшилася на 762,5 млрд доларів. За даними благодійних організацій, цього вистачило б, щоб в семиразове розмірі ліквідувати бідність на планеті в 2017 році. На планеті 846 млн людей, що живуть за межею бідності по всьому світу, і було потрібно всього 107 млрд доларів, щоб підтягнути їх доходи до так званої розмежувальної лінії.

Також, в Oxfam вказують, що загальне багатство мільярдерів з 2010 року збільшувалася зі швидкістю 13% на рік – в шість разів швидше, ніж росли доходи звичайних робітників і службовців по всій планеті.

У деякому плані це йде врозрід з тим, що двигуном світової економіки є середній клас. Навпаки, згідно з наведеними даними, найзаможніші мешканці планети розбагатіли в тому числі і за рахунок погіршення умов праці для сотень мільйонів робочих і службовців по всьому світу. Експлуатації сьогодні піддаються як жителі країн, що розвиваються, так і трудящі в США. Наприклад, у В'єтнамі працюють на швейних фабриках жінки місяцями не бачать своїх дітей, а жінки, які працюють на птахівницьких підприємствах Сполучених Штатів, змушені приходити на роботу в спеціальних підгузниках, тому що під час зміни їм забороняють ходити в туалет.

Одночасно з урізанням прав трудящих на планеті зростає вплив великого бізнесу на прийняття державних рішень, а також збільшуються виплати основним акціонерам.

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи результати дослідження, спираючись на основні складові інклюзивного зростання, складність і багатогранність цього поняття, запропоновано основні його характеристики:

- забезпечення рівних можливостей для всіх громадян;
- всебічний розвиток людського капіталу;
- стимулювання підприємницької активності;
- активізація інноваційної діяльності;
- комерціалізація інновацій;
- дбайливе використання природних ресурсів і захист довкілля;
- провадження справедливих і ефективних заходів з розподілу доходів;
- реалізація державних програм тимчасового працевлаштування і системи гарантій зайнятості.

Отже, інклюзивне зростання як інноваційний вектор соціально-економічного розвитку спирається на залучення всіх ресурсів, насамперед людських, які, своєю чергою, одержують доступ не тільки до створення сукупного національного продукту, а й відповідної його частки. Проте інклюзивне зростання на сьогодні залишається переважно предметом обговорення, ніж програмою дій.

Загалом, звіт благодійної організації заслуговує пильної уваги і дає прекрасне підґрунтя для роздумів про сучасне становище в світі.

Список літератури:

1. На Всесвітньому економічному форумі придумали альтернативу показнику ВВП URL: <https://ukr.segodaya.ua/economics/enews/na-vsemirnom-ekonomicheskome-forume-pridumali-alternativu-pokazatelyu-vvp-1108779.html>.
2. Индекс инклюзивного развития украины URL: <http://blog.liga.net/user/mprazdnikov/article/29486.aspx>.
3. The Growth Report Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6507/449860PUB0Box3101OFFICIAL0USE0ONLYLY1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
4. Єрмак С.О. Дескриптивні характеристики інклюзивного зростання як інноваційного вектора соціально-економічного розвитку країни / Проблеми економіки, № 4, 2017, с. 8–14.
5. ICT Development index 2017 URL: <http://www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2017/#idi2017economyocard-tab&UKR>.

Бредихин В.М., Мосолова Л.А., Царицына Е.И.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

СОВРЕМЕННЫЙ МИР И ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАН

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы проблем прогрессивности социально-экономического развития, который обеспечивает реальный рост качества жизни людей как основного индикатора развития стран и их конкурентоспособности на мировых рынках. Рассмотрена структура индекса инклюзивного развития ее недостатки и перспективы. Доказано, что в Украине за последние пять лет инклюзивность экономического развития, или степень распространенности положительных эффектов влияния экономики на все слои населения снизилась. Вместе с тем есть позиционные сдвиги в направлении будущего улучшения социально-экономического развития страны. Обобщая результаты исследования, опираясь на основные составляющие инклюзивного роста, сложность и многогранность этого понятия, предложены основные характеристики показателей индекса инклюзивности для Украины.

Ключевые слова: индекс инклюзивности, глобализация мира, ВВП, производительность труда.

Bredikhin V.M., Mosolova L.A., Tsaritsyna E.I.

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture

NEW WORLD AND PROBLEMS SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES

Summary

Theoretical problems of the progressiveness of social and economic development are investigated, which ensures a real increase in people's quality of life as the main indicator of the development of countries and their competitiveness in world markets. The structure of the index of inclusive development is considered, its shortcomings and prospects. It is proved that in Ukraine over the past five years the inclusiveness of economic development, or the extent of the positive effects of the impact of the economy on all segments of the population has decreased. At the same time, there are positional shifts in the direction of the future improvement of the country's socio-economic development. Summarizing the results of the research, based on the main components of inclusive growth, the complexity and versatility of this concept, the main characteristics of indexes of inclusiveness index for Ukraine were proposed.

Keywords: index of inclusiveness, globalization of the world, GDP, labor productivity.